

BUITEN

12^E JAARGANG N^O. 9.

ZATERDAG 2 MAART 1918.

Foto C. Steenbergh.

DE WAAG TE LEIDEN.

Redacteur: Mr. A. LOOSJES.

INHOUD:

JACK DE ZANGER, DOOR HUBERT FOOTNER (20) . . .	BLZ. 98
PURMEREND, DOOR G. VOET, GEÏLLUSTREERD . . .	BLZ. 100—102
DE LANGUEDOC'SCHE SCHORPIOEN (SLOT), DOOR J. H. FABRE, VERTAALD DOOR G. H. PRINSEN GEERLIGS . . .	BLZ. 102
DE WAAG TE LEIDEN, DOOR A. L., GEÏLLUSTREERD . . .	BLZ. 97, 103
FICUS ELASTICA, DOOR J. C. MUYEN, GEÏLL. . .	BLZ. 104—105
DE PORTIER, DOOR E. VAN LIDTH DE JEUDE . . .	BLZ. 105
BIJ POORTUGAAL, DOOR C. V. JR., GEÏLL. . .	BLZ. 106—107
HET Vliegkamp bij Veere . . .	BLZ. 107
WILDE DIEREN DIE IK GEKEND HEB, DOOR E. THOMPSON SETON (9) . . .	107
BLOEM VAN HET GROOTE HOEFBLAD, ILLUSTRATIE . . .	108

BERICHTEN VAN REDACTIE EN UITGEVERS.

Men gelieve alles wat de Redactie of de Administratie van dit weekblad betreft te adresseeren aan de Uitgevers Scheltema & Holkema's Boekhandel, Rokin 74—76, Amsterdam, met de toevoeging: „Voor de Redactie” of „voor de Administratie van het Weekblad Buiten”. Duidelijke naam en adresvermelding wordt verzocht ook achter op de foto's.

De uitgevers verzoeken beleefdelijk dit blad te noemen als men naar aanleiding van eene advertentie, een aanvraag of een bestelling aan een adverteerder doet.

Tevens gelieve men achter op de foto's duidelijk aan te geven, wat ze voorstellen.

Afzonderlijke nummers: Prijs 25 cts.

JACK DE ZANGER.

EEN GESCHIEDENIS UIT HET HOOG NOORDEN VAN CANADA,
(20) DOOR HUBERT FOOTNER.

MARY herkreeg haar zelfbeheersching. „Ik kon je niet alleen laten gaan,” pareerde zij. „Ik vond het zoo dwaas van je. Ik kon er niet van slapen of stil bij blijven zitten. Maar voor de rest is alles nog bij hetzelfde.” „Maar je bent dan toch maar gekomen!” zeide Jack een beetje triomfantelijk, terwijl hij dichter bij haar ging zitten.

Zij trok zich terug. „Dat moet je niet zeggen,” mompelde zij stijf. „Het viel me heusch niet zoo gemakkelijk te gaan, en het heeft me veel gekost.”

Op mannenwijze verwonderde Jack er zich over waarom zij gebelgd was. „Ik weet 't,” zeide hij, „en ik ben niet van plan je te laten meegaan. Maar ik ben blij dat je mee wou.”

Dit maakte de zaak niet beter. „Ik wou niet,” gaf zij scherp ten antwoord. „Ik kwam, omdat ik de eenige was die je helpen kon. Ik ken de Indianen; ze houden van me, en ze zijn ook een beetje bang voor mij. En je kunt ons niet dwingen terug te gaan. Wij hebben onze eigen uitrusting. Als je ons niet met je mee wilt laten rijden, volgen we je toch.”

Jack keek haar verbaasd aan, en verwonderde zich over haar gekwetsten toon. Van meisjes begreep hij nu letterlijk niets. Hoewel ze in andere opzichten zooveel van elkaar verschilden, schenen ze toch in één opzicht volkomen aan elkaar gelijk te zijn, n. l. in hun inconsequentie. Hij probeerde het over een anderen boeg.

„Wou je vader hebben dat je ging?”

„Nee,” zeide zij onwillig. „Hij was erg boos op je.”

„Maar hij bood toch zelf aan om me Davy mee te geven,” zeide Jack onverschillig.

„Dat was heel iets anders,” zeide zij, zich in stilte verbaasd over de domheid van de mannen.

Jack's brein werkte slechts ongeveer een derde zoo snel als dat van Mary. Hij fronste de wenkbrauwen en keek in het vuur. „Als je weggegaan bent zonder 't hem te zeggen,” begon hij, „dan zal hij denken dat ik . . . ja, wat moet hij dan wel van me denken! En dat nog wel nadat ik 't hem beloofd had!”

Nu was het Mary's beurt om verwonderd te wezen. „Wat heb je dan beloofd?” Jack werd koppig. „Dat kan ik je niet vertellen,” zeide hij.

„Maar 't is toch iets wat mij aangaat. Ik heb dus 't recht 't te weten.”

Jack beet zich enkel op den bovenlip. „Jij doet 'n heele boel dingen, waarvan je mij ook geen uitleg geeft. Ik heb 't zelfde recht.”

Mary staakte haar ondervraging. „Je hoeft je niet bezorgd te maken over wat vader wel denken zal,” zeide zij koud. „Ik heb een brief voor hem achtergelaten, waarin ik hem heb gezegd waar we heengingen, en dat jij er niets van wist.”

Zij zwegen. Jack staaide in het vuur, zich ongelukkig afvragend wat er aan de hand was. Nu hadden ze bijna ruzie, en dat terwijl zij naar hem toe waren gekomen, en hij zoo blij was hen te zien! Om dezen onverklaarbaren breuk te helen, stak hij zijn hand uit, en vatte die van Mary.

Zij trok haar haastig weg, met onthutsende plotselingheid. „Heb het hart niet me aan te raken!” mompelde zij, zacht en bevend.

Hij begreep er nu heclemaal niets meer van. „Maar, Mary! waarom ben je dan eigenlijk hier gekomen?”

„Dáárvor niet!” riep zij uit, met oogen vol woede en smart. „Je vroeg me goede vrienden met je te willen zijn. Best! Maar ook niets anders!”

„Vrienden geven elkaar de hand, nietwaar?” mompelde Jack norsch. „Je zoudt denken dat ik melaatsch was!”

„Je weet heel goed wat ik bedoel,” zeide Mary kalmer.

Jack keek norsch in het vuur. „Ik zie niet in hoe een man en een vrouw als ze jong zijn, zooals jij en ik, niks meer dan vrienden kunnen zijn.”

„Dat kunnen ze wel,” zeide Mary gretig. „Dat zal ik je laten zien.”

Jack keek naar haar, begeerlijk en zelfverloochenend als zij was, en een groot verlangen zwol in hem aan. Hartstocht verduisterde zijn blik, en zijn borst hijgde. „Ik zou 't dan niet kunnen,” zeide hij heesch, „niet met jóu, Mary!”

Zij ontweek hem. „Dan moet ik teruggaan,” zeide zij droevig.

Jack vergat dat hij van plan was geweest haar terug te zenden. „Nee! Nu niet!” zeide hij haastig.

Zij keek hem aan met een eigenaardigen blik, trotsch, medelijdend en meedoogenloos tegelijkertijd. „Luister!” beval zij hem kalm. „Een van ons beiden moet de zaak zonder omwegen bespreken. En nu zal ik dat maar doen. Ik mag je heel graag, . . . hier haperde haar stem. . . „ik — ik — wil erg graag goede vrienden met je zijn. Maar als je zwak en onmanlijk genoeg bent om me het hof te maken, terwijl je aan een andere vrouw gebonden bent, dan zal ik je verachten en moet ik gaan!”

Jack deinsde terug alsof zij hem een slag had gegeven, en bleef zwak en verlegen haar aan zitten staren, terwijl die twee vreeselijke woorden — zwak en onmanlijk — zich in zijn ziel brandden. In zijn geheele leven was hij nog nooit zoo gekwetst als nu. Zij had zijn tweeling-afgoden — kracht en eer — een slag toegebracht. Weliswaar maakte hij geen scherp onderscheid tusschen lichaamskracht en geestelijke kracht; bij Jack beteekende Eer, het zeggen der waarheid, en ook voor kracht had hij den grootsten eerbied.

Het meeste pijn deed het hem dat hij voelde dat zij gelijk had. Het was volkomen waar dat iemand de zaken eens bij hun waren naam moest noemen. Dit was de onaangename gedachte, die hij steeds van zich afgeschoven had. Doch nu zij eenmaal onder dergelijke onaangenaam klinkende woorden was gebracht, kon zij niet weder genegeerd worden.

Mary hield zich bezig met de voorbereidselen voor het souper. Klaarblijkelijk wist zij niet goed wat zij deed. Davy kwam terug met zijn stokken.

„Ga — ga hem helpen,” mompelde zij bevend.

Jack gehoorzaamde.

Zij ontbeten toen de dageraad over de prairie begon op te gaan, waarbij Davy's luchthartig gebabbel verhinderde dat de toestand acuut werd.

Er werd nu niet meer gesproken over teruggaan. Na het eten gingen zij een paar uur slapen om de paarden wat te laten uitrusten.

Jack zocht bescherming tegen de muskieten in Davy's tent. Hij kon niet praten over gewone dingen, en dus keerde hij den knaap den rug toe, doch terwijl Davy dicht naar hem toe kroop, sloeg hij een arm om Jack's schouder en legde zijn hals op den zijnen, als een aanhalige jachthond.

„Zeg, ik ben blij dat ik hier ben,” mompelde hij slaperig. „Alles is nu weer in orde. Ik ben liever bij jou dan bij iemand anders, wie dan ook, Jack. Ik ben blij dat wij vrienden zijn. Jij en ik en Mary zijn een flink stel, hè? We zullen ons niet vervelen, dat moet je maar gelooven!”

Hij viel in slaap. Onderwijl lag Jack door het muskieten-gaas naar het prairiegras in het spookachtige licht te staren, en naar de laagstaande, verbleekende sterren, en dacht er over, hoe een vrouw hem had moeten herinneren aan Kracht en Eer.

Nu hij eenmaal het rechtmatige hiervan had toegegeven, droeg hij zijn straf als een man. Het was een zeer gekuischte Jack, die uit de tent in het zorlicht trad. En hoewel hij dit niet wist, was hij nog tienmaal meer verliefd op de hand die hem gekastijd had. Zijn blik zocht nu nederig den haren. En Mary? Zij toonde niets van de verachting, die hij zoozeer vreesde; integendeel, haar oogen, die niet konden liegen, werden tot de zijne opgeslagen, smeekend en berouwvol voor de wond die zij hem had toegebracht.

Zij keken elkaar aan, en de lucht klaarde op. Er werd niet gesproken; dit was ook geheel overbodig. Het was Jack genoeg dat Mary hem niet verguisde en het was Mary genoeg dat hij haar niet haatte. Zij waren bij elkaar, en de zon scheen over een

groene graszee. Hun geest zweefde omhoog. Moeilijkheden en hartepijn verdwenen als damp in den zonneshijn. Het ontbijt werd een festijn vol blijden lach, en Davy was in de wolken.

„Ik laat me hangen als ik iets van jullie tweeën begrijp,” zeide de knaap met een onbewuste nabootsing van de nonchalante manier van doen van onzen held, wat Mary deed lachen. „’t Eene oogenblik zijn jullie net twee uilen, zóó weinig als je zegt, en ’t volgende lach jullie om niks, net als twee parelduikers.”

Zij rechtvaardigden zijn woorden door opnieuw te lachen. „O, maar de parelduiker wordt altijd erg miskend, Davy,” zeide Jack. „Hij is bij lange na zoo dwaas niet als de menschen denken. Ik geloof dat ik een parelduiker als wapen aanneem.”

„Wat is een wapen?” wenschte Davy te weten.

„O, dat is iets dat je op je schrijfpapier laat drukken,” zeide Jack vaag. „En ze graveeren ’t ook op je ring om brieven mee te zegelen.”

Davy begreep het niet goed.

„’t Is ’t eigen merk van ’n meneer,” zeide Mary. „Z’n totem.”

„Precies,” zeide Jack, met een verwonderden blik. „Wat ben je toch knap!” Mary kleurde tot aan haar oogen.

Zij pakten in, en reden vroolijk verder. Oogenschinlijk was Jack weder volkomen de oude, doch hij had de les die hij gekregen had, niet vergeten, en hij keek niet eenmaal naar Mary, of liet tenminste niet merken dat hij het deed. Aan haar blikken, die zij hem nu en dan ongemerkt toewierp, zou men gezegd hebben, dat het haar speet, dat hij haar zoo gedwee gehoorzaamde. Mary en Davy reden verder met het onbewuste gemak van hen die als het ware voor het zadel geschapen zijn. Mary, die nooit een rijkleed gezien had, had voor zichzelf een „divided skirt” weten te maken, zooals zij steeds alles handig voor zichzelf maakte. Hierbij droeg zij een blauw flanellen hemd uit het magazijn, dat zij ook passend had gemaakt voor haar figuur. Zij droeg een vilten manshoed, maar behalve wanneer het regende, hing hij steeds aan den band aan haar zadelpen. Haar dikke, donkere haar was gevlochten en dicht om haar hoofd gebonden. Aan haar zadel droeg zij een licht geweer, dat zij, als het te pas kwam, even handig hanteerde als Jack zelf.

Zoedoende was zij geheel zonder vrouwelijke hulpmiddelen. Met die flinke, rechte, jonge gestalte, en dat goedgevormde hoofd en die oogen was zij ook veel mooier er zonder. Al deed hij ook of hij niet naar haar keek, toch wekte zij Jack’s innige bewondering, dezelve bewondering die hij voelde bij het zien van verre heuvelen bij avond, of een meer, omzoomd door loover, of iets dat volkomen schoon en onbedorven is, ontvangen uit de hand der natuur.

De slanke Davy vertoonde niets van de netheid zijner zuster. Davy bezat wel „zondagsche kleeren,” maar hij verfoeide ze, en was slechts volkomen gelukkig in zijn haveloozen broek, een hemd zonder knopen, en zijn zwartgeworden mocassins. Blijkbaar was Davy ongevoelig voor koude, en het was hem volmaakt hetzelfde of het nat of droog was.

Om tien uur reden ze voorbij het dichtgespijkerde voorraadmagazijn van Fort Geikie. Twee uur later hielden zij stil aan den rand van den oever aan de doorwaadbare plaats. Dit was de plaats waar zij zoo ongelukkig van elkaar waren gegaan. Doch niemand roerde dit nu aan. Terwijl Jack zijn oogen over de vallei liet gaan, wees hij naar een aantal donkere voorwerpen in de weidegronden langs de rivier naar het westen.

„De paarden,” zeide Davy.

Een van de kleine dingetjes steigerde, en liep verder, op een hun bekende wijze.

„En ze hebben weer een blok aan de pooten,” zeide Jack met een lach.

„Natuurlijk hebben ze ze teruggedreven zoo gauw je weg was,” zeide Mary. „Ze wilden natuurlijk liever niet gesnapt worden met paarden van de Compagnie in hun kamp.”

Na den heuvel te zijn afgereden, hielden zij hun middagrast op de plaats van het Trangmar-kamp. Jack opende de bergplaats om hun voedselvoorraad aan te vullen, en wat hij verder noodig had, zooals zijn geliefde leeren beenbekleedsels, zijn tent en zijn muskietennet.

„Die heb je niet noodig,” zeide Davy. „Kom bij mij slapen.”

„Voor Garrod,” zeide Jack. „Wij kunnen den armen drommel toch niet door de muskieten laten opeten.”

Davy kreeg de banjo in het oog. „Neem die ook mee,” smeekte hij.

Jack schudde het hoofd. „D’r is geen tijd voor jengelen op een banjo op dezen tocht,” zeide hij.

Davy hield echter aan. „Ik zal er zelf wel voor zorgen,” zeide hij.

Jack weifelde. Zijn vingers jeukten naar zijn instrument. „Vindt je dat we ’m mee moeten nemen?” vroeg hij aan Mary.

Mary was slechts een mensch. „Waarom niet?” zeide zij.

Men kan niet altijd met zijn zorgen bezig zijn. De banjo werd te voorschijn gehaald, en terwijl Mary, zonder haar oogen te laten zien, zich met het mengen van het deeg voor een koek bezig hield, en Davy, met zijn mond open, verruikt toelisterde, haalde Jack diep adem, en zong „Pretty Polly Oliver” voor hen.

„Fijn,” zeide Davy, met een zucht van genoegen.

Mary zeide niets.

„Vindt je ’t aardig?” vroeg Jack, zoo langs zijn neus weg.

„Ja, ’t is erg aardig,” zeide zij.

„Zou jij je als een jongen trommelslager verkleeden en je vrijer in den oorlog volgen, net als Polly deed?” vroeg Jack.

„Neen,” zeide zij dadelijk.

„Waarom niet?” vroeg hij teleurgesteld.

„Ik vind haar niet veel zaaks,” zeide Mary minachtend. „Ze kon niet ongetrouwd leven, zei ze. En toen ze op ’t slagveld was, liep ze alleen maar in den weg, zoodat hij de moeite moest nemen haar te ontzetten; maar natuurlijk is ’t een erg aardig liedje.”

„Je bent niet erg romantisch aangelegd,” gromde Jack.

Mary glimlachte in zichzelf, en werkte voort aan haar koek. Een heelen tijd later, toen hij de heele Polly alweer vergeten was, zeide zij: „Ik vind dat romans voor menschen zijn die zelf niet veel gevoel hebben.”

Terwijl hij Davy en Mary achterliet om te pakken, maakte Jack na het eten een wijden kring over de rivierweiden om de paarden bij elkaar te drijven, en verder het terrein te verkennen. Mary en Davy zouden hem later volgen. Hij bevond dat er nog twee paarden ontbraken; de andere waren in goede conditie. Na het pad te zijn opgereden, steeg hij af bij een riviertje om te zien wat hij uit de sporen kon opmaken. Hij zag dat de paarden twee dagen tevoren waren teruggedreven, en dat er geen van hen een blok aan de pooten had toen zij de rivier werden overgedreven.

Op dit oogenblik hoorde Jack plotseling het getrappel van twee naderende paarden op het pad dat van de vallei naar hem toe leidde. Na snel te zijn opgestegen, hield hij zijn paard stil onder de boschjes naast het pad. De onbekenden kwamen een kromming in het pad om; alle paarden hinnikten en Jack stond tegenover Jean Paul Ascota.

HOOFDSTUK XVI.

DE TEPEES DER SAPIIS.

De halfbloed verried geen verbazing, en Jack bedacht, dat deze de rook van hun vuur wellicht van den anderen kant der vallei moest opgemerkt hebben. Hij bereed een van de vermiste paarden, en het andere volgde met een lichte bepakking. Hij glimlachte aanminnig, en, na zijn paard dicht bij dat van Jack te hebben gebracht, stak hij dezen de hand toe.

„Ik ben blij dat je gekomen bent,” zeide hij. „Ik heb hulp noodig.”

Jack negeerde de hand. „Wij zijn geen vrienden, Jean Paul,” zeide hij grimmig „en daarom zullen we maar niet doen alsof we ’t wel zijn.”

Jean Paul haalde de schouders op als iemand die wel gekwetst doch vergevensgezind is.

„Je zult rekenschap van je doen en laten moeten geven,” ging Jack voort.

Jean Paul’s donkere oogen schoten een oogenblik vuur. „Aan jou?” vroeg hij.

„Ja, aan mij,” zeide Jack bedaard, en de blauwe oogen dwongen de zwarte zich neer te slaan.

Jean Paul vond het beter Jack niet te tarten, doch de verongelijkte te spelen. „Je denkt aldoor het slechtste van mij,” zeide hij verachtelijk. „Ik werk voor je. Ik heb de paarden teruggehaald.”

Jack lachte hem in zijn gezicht uit. „Je hebt nu niet met Sir Bryson te doen. Je weet evengoed als ik, dat de Indianen geen paarden van de Compagnie stelen. ’t Is mogelijk ze over te halen, ze weg te drijven, maar ze zouden ze maar al te graag terugdrijven als ze dachten dat ’t voorbij was. De paarden kunnen me niets schelen. Maar waar is Garrod?”

Jean Paul haalde weder de schouders op. „Dat weet ik niet,” zeide hij. „Ik kan hem niet vinden.”

„Dat is ’n leugen,” zeide Jack. „Jij kunt hier in de streek alles vinden wat je maar wilt.”

„Misschien zou je me kunnen vertellen hoe?” antwoordde de halfbloed met een kwalijk verborgen spotlach.

„We zullen hem wel vinden, met of zonder jou,” zeide Jack.

De paarden begonnen weder te hinneken, en even later hoorden zij Jack’s kleine expeditie het pad afkomen.

Jean Paul schrok. Blijkbaar had hij tot nu toe gedacht dat Jack alleen was.

„Wie heb je bij je?” vroeg hij scherp.

Jack negeerde deze vraag. Jean Paul hield de kromming in het pad met lynxenoogen in het oog. Toen Mary en Davy in het zicht kwamen, kon hij zijn spijt een oogenblik lang niet verbergen. Dadelijk nam hij het gewone Roodhuiden-masker weder aan, doch Jack had onder de oppervlakte gekeken. „Een jongen en een meisje!” spotte Jean Paul.

„Precies,” zeide Jack. „De jongen en het meisje spreken de Indianentaal even goed als jij. Ze zullen mij tot tolk dienen.”

Toen Davy en Mary zich bij hen voegden, begroette Jean Paul hen beleefd, en gaf hun de hand, volgens de heerschende gewoonte. Mary’s gelaat was even aanminnig en beleefd als dat van Jean Paul. Jack fronste de wenkbrauwen toen hij haar den halfbloed de hand zag reiken, doch hij zeide niets.

„Wat zullen we nu doen?” vroeg Jean Paul hun drieën. Op deze wijze maakte hij zich tot lid van het gezelschap.

(Wordt vervolgd.)

BERICHT.

Daar prof. Nijland ditmaal verhinderd was de copij van zijn artikel „De Sterrenhemel in Maart” tijdig in te zenden, zal deze bijdrage in ons volgend nummer een plaats vinden.

Foto C. Steenbergh.

PURMEREND.

PANORAMA VAN HET NOORDOOSTELIJK DEEL VAN HET STADJE. OP DEN VOORGROND DE KAASMARKT, MET (RECHTS) HET IN 1911-'12 GEBOUWDE STADHUIS. OP DEN ACHTERGROND DE BEEMSTER.

PURMEREND.

HET kleine marktstadje Purmerend heeft een vrij oude geschiedenis. Niet zoozeer een glorieuse, zooals andere Hollandsche steden, maar toch wel een merkwaardige. Voor eenige jaren — op 3 en 4 September 1910 — heeft men op feestelijke wijze het 500-jarig bestaan van de stad gevierd. Het ontstaan der plaats moet echter veel vroeger gezocht worden.

Haar naam ontleent de stad aan het *dorp* Purmer, dat waarschijnlijk in of kort na 1177 is ontstaan. Immers werden in dat jaar, toen de bewoners, na de vele en vreeselijke waterfloeden der laatste jaren, de dijken uitermate verzwaaard en verhoogd hadden, vele dorpen en gehuchten in deze streken gesticht. Daartoe behoorde ook het dorp Purmer, welk dorp zich in korten tijd zeer uitbreidde. In het verlengde van dit dorp, aan den Westkant, stonden waarschijnlijk eenige huizen op zichzelf, echter tot het dorp Purmer behoorend, welk gedeelte *Purmereinde* of Purmerend werd genoemd.

Dat beide plaatsen niet één geheel vormden, blijkt hieruit, dat Purmerend reeds toen een kapel bezat, ressorteerende onder de *parochiekerk* van het dorp Purmer. Uit dit laatste feit blijkt weer dat het dorp Purmer zeker niet een der minste van Waterland was.

Lang heeft het dorp niet bestaan. Zeer waarschijnlijk is het verzwolgen in den verschrikkelijken waterloed van 1212, bij welke overstroming alleen in Noord-Holland meer dan 60000 menschen omkwamen en waarbij vele dorpen geheel of gedeeltelijk verwoest werden.

Purmerend echter bleef, en het ontstaan kunnen wij in de twaalfde eeuw stellen. Ook Huygens weet geen zuiver jaartal te noemen, zooals blijkt in zijn „Stedestemmen”, als hij Purmerend laat zeggen:

Hoe out en ben ick niet, die 't selver niet en weet?
Hoe weet ick 't, die soo jong soo menig meester sleet,
Sints Eggarts dicke beurs den jongen Vorst verbonde,
Die mij tot danckbaarheid het hooge Huis vergonde.

De plaats nam gestadig in bloei toe. Dat blijkt uit een brief van 1358, waarin Hertog Albrecht van Beijeren, Graaf van Holland, den inwoners toestaat een groote kerk te stichten in plaats van de kapel. De kerk van het dorp Purmer verviel daarmede.

In de eerste eeuwen van haar bestaan was de plaats, evenals Amsterdam en zoovele andere, een visschersdorp. Men dreef een uitvoerhandel, voornamelijk van fijne palingsoorten, op Londen.

Men heeft het 500-jarig bestaan (hoewel dan ten onrechte) in 1910 gevierd, wijl Purmerende in 1410 tot Heerlijkheid werd verheven. Aan die verheffing is de volgende geschiedenis verbonden. Aleid van Poelgeest, de beruchte bijzit van Albrecht van Beijeren, was in September 1390 op het Buitenhof te 's Gravenhage vermoord. Dit was het werk van een complot, waarvan de voornaamste handlangers als de Burggraven van Leyden en Montfoort, Jan van Heemstede, Filips van Polanen, Hendrik van Asperen en nog 49 edelen der Hoekschen buitenslands vluchtten.

Men deelde den Hertog mede dat zijn oudste zoon, Willem van Oostervant, ook in het complot betrokken was geweest. Albrecht van Beijeren geloofde dit, daarin gesterkt door de omstandigheden, en om zijn schoone Aleid te wreken, rukte hij met zijn mannen op het slot Altena aan om dit te belegeren. Hij kwam echter te laat, Willem van Oostervant was alreeds naar 's Hertogenbosch gevlucht en nam vandaar de wijk naar Parijs.

Gedurende zijn verblijf aldaar werd hij onderhouden door een der rijkste kooplieden van Amsterdam, Willem Eggaerts of Eggert. Deze woonde in Amsterdam tegenover de Waag en was schepen der stad. Toen Albrecht van Beijeren gestorven was en zijn zoon Willem hem opvolgde, beloofde deze Willem Eggert met het Trezorierschap van Holland en schonk hem de Heerlijkheid Purmerende en Purmerland. In den giftbrief deed Hertog Willem (zoo) wel bedacht en beraden (heeft), om de sonderlinge liefde en gunste, die wij tot hem dragen.

Hoewel deze brief gegeven was op 4 November 1410, begon Willem Eggert nog in datzelfde jaar een slot te bouwen. Waar dit slot gestaan heeft?

„Er was een plek ten Oosten van Kennemerland (zegt B. A. Plemper van Balen in zijn beschrijving) in eene N. W. richting van het dorp *Purmerende* gelegen. Liefelijk, vreedzaam spiegelde bij stil, helder weder daar het levenwekkend zonlicht zich in het heldere water, en blanke zeilen dreeven in alle rigtingen over het kalme meer; — maar wanneer de wind zich verhieft, dan klotste

de grijze *Weerstroem* onstuimig tusschen zijne met riet en *kalmus* bewassene, kleiachtige boorden, en de aloude *Bamaestra* (Beemster) scheen een bare zee! — Dan kraste er de meeuw onheilspellend, en akelig staken hare grillig witte vlerken tegen de donkergrauwe lucht af; — dan kampte er de visscher in zijne ranke boot met de bruischende golven, en gaf het den ouden *Scandinavier* in moed noch krachten gewonnen. — Op die plek begon des Vorsten gunsteling in 1410 zich een slot te bouwen.

Spoedig echter zag Willem Eggert in, dat zijn plannen grooter waren dan de hem afgestane grond. Hij gaf dan ook Graaf Willem te kennen dat hij „noodsaackelijk meer ruimte hebben most, om een gracht aan 't west te schieten.”

Graaf Willem schonk hem daarop een vrijbrief, luidend als volgt: „Sijn getrouwen Thesourier Willem Eggert consent gegeven hebbende om een Slot en huizing aan het dorp van Purmerende te stigten, en deselve vervaardigers begrepen hebbende doen timmeren het slot, genaamt *Purmersteyn*, dat hij voor 's Graven mannen, den Heere van Wassenaer, Burgtgraaf van Leyden en Arent van Leyenburg opgedragen had, daarbij verklarende dat hij voorschreven slot naar den eisch niet bekwaamlijk begraven noch omsingelen konde, of hij moest der Graven aarde van Kennemerland aanroeren, overmits dat Kennemerland alzoo naar den huize gelegen was denselven zijnen getrouwen Thesourier de vrijheid van de voormelde heerlijkheid uitbreidde en vermeerderde, alsoo vele als een en dertig roeden lands groot is, de huizinge naast gelegen, strekkende Kennemerland inwaarts.”

Willem Eggert kreeg er dus een flink stuk grond bij en met dezen vrijbrief sterk, begon hij te bouwen en te graven. In 3 jaar kwam het slot gereed. De grachten werden in den nazomer van 1413 door het volk uitgegraven en opgemaakt.

Toen stond het kasteel — een der sterkste van Noord-Holland — daar met zijn vierkante torens. „Hoog verhieven zich de met leijen gedekte transen ten hemel,” zegt Plemper van Balen, „en de vergulde windhanen vielen den reiziger reeds op eenen verren afstand in het oog.”

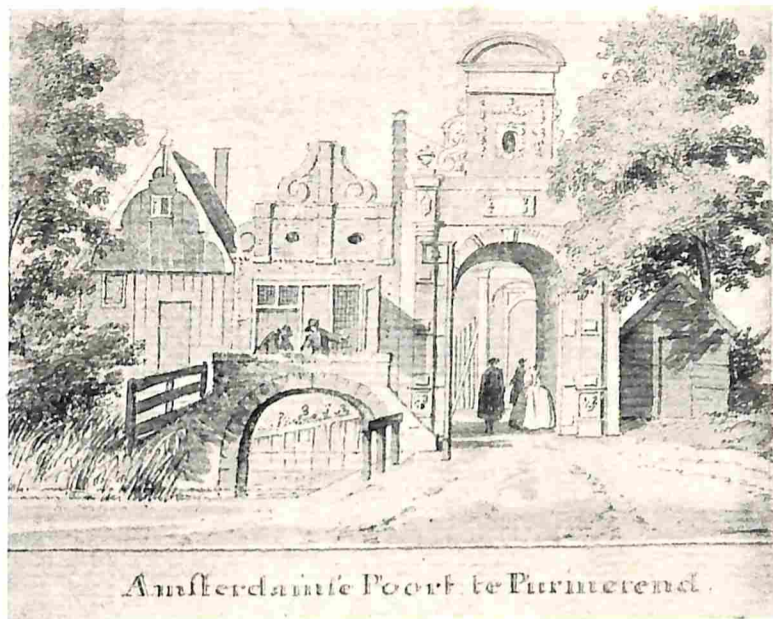
Het kasteel was, naar de oude schrijvers meedeelen, prachtig gelegen. Men had uitzicht op de landerijen rondom en op de breede wateren van de *Bamaestra*. Het was in het vierkant gebouwd en binnen zware muren besloten. Elk der hoeken werd door een vierkante toren verdedigd. De frontbreedte, naar het Zuiden, dus in de richting van Amsterdam gelegen, besloeg van toren tot toren 180 voet, de diepte was 168 voet. Terzijde van den ingang verhieven zich twee achtkantige torens. De gracht rondom het slot was niet minder dan 30 voet breed, de lengte van de gracht geeft men aan als 352 treden.

Door de groote poort kwam men op de binnenplaats, die met klinkers bestraat was. Dit was ook de gerechtsplaats, wyl hier den ter dood veroordeelden hun vonnis werd aangezegd. Links op het plein gaf een sierlijke steenen trap van zeven treden met ijzeren leuning en zitbanken aan weerszijden toegang tot het kasteel. Allereerst kwam men in de groote zaal, naar den marmeren vloer ook wel de marmeren zaal genoemd. Deze zaal besloeg de breedte (ruim 30 voet) van het geheele gebouw van de Noordwestzijde van het slot en was ruim 76 voet lang. Zooals gezegd was de vloer ingelegd met witte en blauwe marmeren steenen van een voet in het vierkant. De wanden waren wit bepleisterd, de zoldering bruin met als decoratie gele slingers van loofwerk en diersoorten, als pauwen, papegaaien enz. In den muur gaven vier ramen uitzicht naar het Westen en Noorden, drie andere zagen op de binnenplaats en den slottuin uit. Rechts en links waren in deze zaal twee groote vleugeldeuren. Links ging men naar de z. g. *nieuwe zaal*, aan den voorkant van het slot, door de deur rechts kwam men in de *Prinsenzaal*. Haar naam ontleende deze zaal aan het feit, dat hier Prins Maurits in 1612 met zijn broeder Frederik Hendrik ontvangen werd, terwijl ook Prins Willem II hier in 1650 een schitterende ontvangst ten deel viel. Deze zaal was de tweede in grootte en 60 voet lang, bij een breedte van 26 voet. Langs een trap kwam men op de derde verdieping van den N. W. hoektoren, waar men een heerlijk uitzicht had op het Beemstermeer en het omliggende land.

Er waren nog meerdere zalen en terzijde van den steenen trap waren rechts de keukens en de gevangenissen, links was een groote kelder.

Willem Eggert betrok dan in 1413 dit nieuwe slot, dat nog niet geheel naar zijn smaak en genoegen was, want in 1418 is men nog steeds met den bouw bezig. Hij ontving van zijn meester nog meerdere gunsten, zoo b. v., om de geschonken heerlijkheid beter en spoediger te doen bevolken, verkreeg hij voor de Gemeene Buren van Purmerende, die toen waren en in vervolg van tijd komen zouden, bij opene brieven *ten eeuwigen dage* vrijheid van de Grafelijke en Wassenaersche tollens. Daarvoor moesten echter jaarlijksch 6 looden zilvers-Keulsch gewigt — (f 3.75) worden opgebracht.

Voor Purmerende brak dus een tijdperk van bloei aan. Willem Eggert verleende de plaats vele vrijheden. Men zegt dat

Amsterdamse Poort te Purmerend.

PURMEREND.

DE AMSTERDAMSCH E POORT IN DE ACHTTIENDE EEUW.

hij de eerste markt heeft gesticht, maar van veel belang zal deze markt nog wel niet zijn geweest.

Men moge dan ten onrechte Willem Eggert den stichter van Purmerend noemen — zooals wij reeds aantoonen is het ontstaan veel vroeger te stellen, minstens 200 jaar, — wel heeft de plaats aan Willem Eggert haar opkomst te danken. Het geslacht Eggert blijft voortleven in het wapen van Purmerend. Voorheen was dit een koggeschip (men denke aan den handel op Londen), later zag men dit met het wapen van Eggert vereenigd. Sedert lang is nu het wapen van Eggert het stadswapen. Dit bestaat uit drie vleeschhaken, met het oog op de belangrijkheid van Purmerend als *veemarkt* zeker een zinnebeeldig en passend wapen.

Hoe Willem Eggert aan dit wapen kwam? Men verhaalt dat een zijner voorvaderen het beroep van vleeschhouwer uitoefende en daarom dit wapen koos. Sommige schrijvers meenen dat Willem Eggert een Vlaming was, waarvoor echter weinig grond bestaat, wyl zijn vader, Jan Eggert, ook reeds schepen van Amsterdam was (1362?). Voorts verhaalt men dat de eenige Nederlander, die den Pauselijken stoel beklom — Adriaan VI — (1522—1523) een nazaat van Willem Eggert was, hetgeen men afleidt uit de geslachtswapens, die geheel 't zelfde zijn.

Willem Eggert is niet lang Heer van Purmerende geweest. Hij stierf in 1417 op zijn slot. Zijn stoffelijk overschot werd begraven in de door hem gestichte Lieve Vrouwe kerk te Amsterdam (de Nieuwe kerk op den Dam).

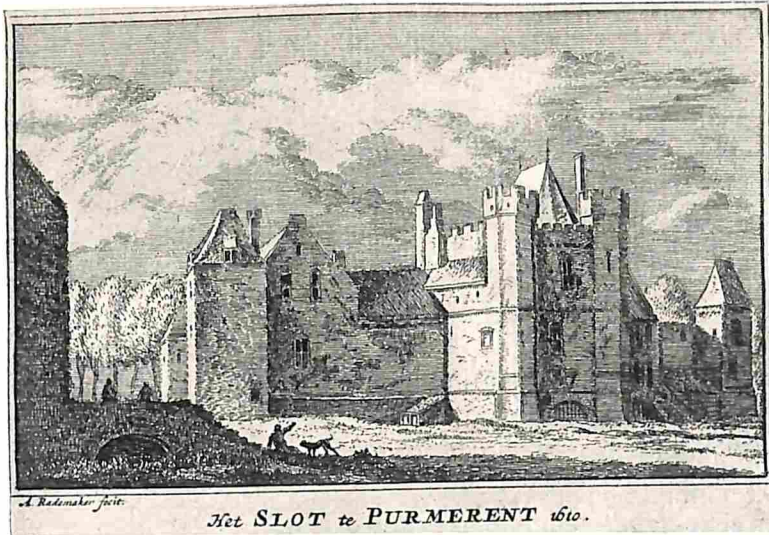
Na Willem Eggert hebben nog 12 Heeren de Heerlijkheid Purmerende en Purmerland bezeten. Daaronder waren zeer voornamelijk Willems zoon, Jan Eggert, hield het er niet lang uit. Deze begaf zich wegens de smeulende onlusten naar Gent en verkocht haar aan zijn zwager Gerrit van Zijl, die haar na een vijf-jarig bezit overdeed aan Burggraaf Jan van Montfoort. Nog twee burggraven van Montfoort bezaten het slot, tot Maximiliaan van Oostenrijk — als voogd dezer landen vanwege Filips I — het in 1479 aan zijn neef, den veldoverste Balthazar Wolkensteijn, schonk. Deze Oostenrijksche krijgsman verkocht het goed in 1484 aan Jan van Egmond, die de grondlegger van den luister en grootheid der Egmonds is geweest. Hij werd door Maximiliaan in 1486 in den Grafelijken Stand verheven en was Stadhouder van Holland, Zeeland en Friesland. Op 2 April 1484 werd Jan van Egmond feestelijk op het slot Purmersteijn ingehaald

Foto C. Steenbergh.

PURMEREND.

DE AMSTERDAMSCH E POORT, ZOOALS ZE ER TEGENWOORDIG UITZIET.
LINKS HET NOORD-HOLLANDSCH KANAAL.

Het SLOT te PURMEREND vto.

PURMEREND.

PURMERSTEYN IN HET BEGIN VAN DE ZEVENTIENDE EEUW.

en door de Purmerenders gehuldigd. Door de plaats vele voorrechten en vrijheden te schenken, bevorderde hij haar bloei in ruime mate. Hij gaf de plaats een bestuur en benoemde zelf de eerste Burgemeester. Door hem werden de beide jaarmarkten gesticht, benevens de school. Hij stierf in 1516 op zijn kasteel te Egmond. Ook aan zijn weduwe, Magdalena van Waardenburg, is Purmerend veel verschuldigd. Zij bestuurde de goederen voor haar zoon, toen in 1519 bijna de geheele plaats door een ontzettende brand in de asch werd gelegd. Op haar bevel werd de stad herbouwd en moesten de huizen nu van steen worden opgetrokken. Ook de kerk deed zij weder opbouwen. Door de burgers van het opbrengen van lasten voor den tijd van 8 jaar te ontslaan, hielp zij zeer krachtig om de ramp te boven te komen.

De laatste Heer van Purmerende was de tweede zoon van den edelen Lamoraal van Egmond, eveneens Lamoraal genaamd. Deze had in Keulen gestudeerd en hield zich meest in Frankrijk op bij koning Hendrik, die met een volle nicht van Egmond getrouwd was. Na den dood van koning Hendrik vertoefde hij geruimen tijd op zijn goederen in Holland. Hij had echter zeer veel schulden, keerde weer naar Frankrijk terug, waar hij huwde. Na veel zwerven overleed hij kinderloos in Brugge. De meeste zijner Hollandsche goederen, o. a. het Graafschap Egmond en ook de Heerlijkheid Purmerende, kwamen in 1607 aan de Staten van Holland, die ze bij de domeinen van dit gewest voegden.

Maar dubbel was de gonst, al was sy 't by geval,
Van die mijn Wooningen besloten in een wal;
Met werd ick Stadt genoemt, met heb ick Stadt gegrepen
In 's Vaderlands bewind; daar seg ick onbegrepen
Of ja, wanneer 't mij lust, of als ik weyger, Neen.
Wat schaadt myn kleynigheid? de grootst' en zijn maar een.

Zoo laat Huyghens Purmerend zeggen, na de vier regels, die wij alreeds citeerden.

Dit „bij geval” slaat wellicht hierop dat drie plaatsen in 't Noordelijk deel van Holland waren voorgedragen om de Stedelijke rechten en privilegiën te ontvangen: Beverwijk, Purmerend en Grootebroek. Purmerend verkreeg ze. Dat was in 1573, in welk jaar de stad op bevel van Sonoy van bolwerken voorzien en versterkt werd. Dit was wel noodig, want een jaar later deden de Spanjaarden een aanval op de stad. Onze soldaten, onder bevel van hopman Michiel Krook, hielden echter dapper stand en nadat eenige versterking verkregen was, werd het talrijke Spaansche leger teruggeslagen, honderd dooden en gewonden voor de wallen der stad achterlatend.

De stad breidde zich nu gestadig uit. In 1572 was reeds een uitbreiding naar de Zuidzijde tot stand gekomen, voor de tweede maal had in 1574 een vergrooting plaats (Hoornsche buurt).

Belangrijk was voor de stad het besluit van 1584, waarbij haar werd toegestaan een lid naar de Algemeene Staten van Holland te zenden.

De derde vergrooting had plaats in 1614. Toen werd het slot bij de stad ingetrokken. Deze vergrooting verkreeg men door indijking van het Nieuwland (thans Westerstrand), de Baan (thans Kanaalschans) en verder achter het slot Purmersteijn om (Kanaalkade). Ook verkreeg men een vergrooting door indijking van het Venediën.

Het kasteel, dat van het krijgsgewoel weinig te verduren had (bij de verovering in 1426 door Willem Nagel, bevelhebber der Kennemers, had het maar weinig geleden) kwam nu in verval door den tand des tijds. Geruimen tijd diende Purmersteijn nog ter woning aan den Heer Officier van Purmerende, die gewoonlijk ook Baljuw of Dijkgraaf van de Beemster was en Kastelein van het slot heette.

De laatste kastelein was Constantijn van Ruijtenburg, die op 20 Augustus 1726 overleed. In 1713 was reeds een gedeelte van het slot ingestort, en in 1729 verklaarden de Staten het voor onbewoonbaar. In 1741 werden de bouwvallen afgebroken. De Bentheimer hardsteen, waarvan de torens gedeeltelijk waren opgetrokken, werd gebezigd voor de straat voor de kaas- en boterwaag. De stal,

die in 1700 nieuw gebouwd was, bleef echter staan en werd in 1846 tot een kaaspakhuis ingericht. Ter plaatse bevinden zich thans de kaaspakhuizen en kantoren der firma Stuijt Frères. Aan de vroegere glorie herinnert alleen nog de naam van deze plek: Slotplein. Hier wordt thans de eieren- en pluimveemarkt gehouden.

Verder onderscheidde Purmerend zich door niets bijzonders van andere steden. Ook hier maakte het volk nog al eens oproer, in 1748 was het zelfs zoo erg, dat Prins Willem IV in eigen persoon moest komen om de gemoederen te stillen.

Belangrijk voor de stad was de doorgraving van Holland op zijn smalst, het Noord-Hollandsch kanaal, van Amsterdam langs Purmerend en Alkmaar naar het Nieuwediep (den Helder). In December 1824 passeerden de eerste zeeschepen de stad. De drukke scheepvaart gaf veel welvaart aan de neringdoenden. Ook in Purmerend zelf vestigden zich reeders, wier schepen de wereldzeeën doorkruisten.

Na 't graven van het Noordzeekanaal is al deze glorie langzamerhand verdwenen. Voor eenige jaren werd het laatste groote zeeschip, dat te Purmerend thuisbehoorde, de viermastbark *Willem Eggert*, als kolenhulk naar Kaapstad verkocht. Sic transit....

(Slot volgt).

G. VOET.

De Languedoc'sche Schorpioen.

HET GEZIN. (Slot).

OVER deze snelle ontwikkeling moet men zich te meer verbazen, daar de kleinen hoegenaamd geen voedsel tot zich genomen hebben. Het lichaamsgewicht is, nu ze hun overjasje uitgetrokken hebben, eerder af- dan toegenomen. Het volume neemt toe, maar niet de massa, evenals dit het geval is bij de onbewerkte materie, die zich door de warmte uitzet. Hier heeft een innerlijke vormverandering plaats, die de levende moleculen wat ruimer groepeerd en het volume doet toenemen, zonder nieuwe materialen aan te voeren. Wie, met een onuitputtelijk geduld gewapend en met de noodige hulpmiddelen, deze snelle wijzigingen van den lichaamsbouw zou willen volgen, kan, denk ik, wel iets moois te zien krijgen. Maar aangezien ik over die middelen niet beschik, moet ik het probleem aan anderen overlaten.

De huidresten zijn witte, glanzende strooken, die aan den rug van de moeder blijven hangen en zich vrooral ter hoogte van het implantingspunt der pooten tot een zacht kleed te zamen weven, waarop de pas naar buiten gekomen jongen een rustplaats vinden. Het rijdier is thans gedekt met een rijkleed, waaraan de woelige ruitertjes zich kunnen vasthouden. Bij 't op- zoowel als bij 't afstijgen verleent de tot een stevig harnachement geworden lappendeken gewenschte aangrijpingspunten bij hun gevaarlijke evoluties. Werp ik met een penseeltje de ruiterschaar af, dan is het vermakelijk te zien, met hoeveel snelheid de zandruiers zich wederom in 't zadel zetten. De franje van 't rijkleed wordt gegrepen, de staart als hefboom gebruikt en met een sprong zit de ruiter weer te paard. Dit zonderlinge tapijt, men zou 't met evenveel recht een enternet kunnen noemen, houdt zich een week lang goed, dus tot den tijd, dat de jongen zich vrij maken. Dan valt het in eens of bij gedeelten af en zijn de kleintjes heren derwaarts verspreid, dan is er geen spoor meer van aanwezig.

Intusschen wijzigt zich ook de huidkleur: buik en staart worden lichtrood getint; de scharen vertoonen den zachten glans van doorschijnend barnsteen. Ze zien er inderdaad fraai uit, die kleine Languedoc'sche schorpioentjes, en ware het niet, dat ze zoo gauw in hun nadeel veranderen en dat ze met die venijnige dolk gewapend waren, dan zou men er behagen in schepenen die sierlijke bestjes op te voeren. Langzamerhand beginnen ze zich vrij te gevoelen, ze klimmen van den moederrug af om in de buurt wat rond te dartelen. Dwalen ze wat al te ver af, dan ontvangen ze een moederlijke vermaning, nadat ze door de scharen weer samengeharkt zijn.

In tijden van rust vertoont de schorpioen hetzelfde schouwspel ongeveer, als de klok met haar kuikens. De meeste liggen op den grond tegen de moeder aan, enkele slechts vertoeven op het zachte dekkleed. Er zijn er ook, die langs den moederlijken staart omhoog klauteren om van af het hoogste punt het drukke gewoel omlaag te beschouwen. Nieuwe acrobaten komen hen verjagen, een ieder wil genieten van 't rijke panorama, dat men van dien uitkijktoren te zien krijgt.

Het gros van 't gezin is echter om de moeder vereenigd, het is daar een aanhoudend gewoel en gedrang, en ieder zoekt zich een plaatsje onder het lichaam der moeder, maar met het aangezicht, waarin de oogstipjes schitteren, naar buiten gekeerd.

De woeligsten zoeken bij voorkeur de moederlijke pooten op, om eenige gymnastische oefeningen aan de trapéze te houden. Hierop neemt een ieder opnieuw plaats op den rug der moeder en zijn alle daar vereenigd, dan verroert zich moeder noch kind meer.

Wat eten nu die schorpioentjes, althans na de vervelling, waarmee een nieuwe levensfase is ingetreden? Noodigt de moeder ze aan haar disch, bewaart ze voor hen de zachtste uit, ze bewaart niets.

Ik zet haar een sprinkhaan voor, een stuk klein wild, dat de

jongen misschien reeds zouden kunnen verdragen. Terwijl ze bezig is dat lekkers op te knabbelen, zonder daarbij aan haar hongerig kroost te denken, komt een der kleintjes van achteren toegelopen, om eens te kijken, wat er voor gebeurt. Met zijn pootjes komt hij tusschen de kaken, en deinst hierop verschrikt af, hetgeen verstandig is, want de afgrond, waarin de sprinkhaan verdwijnt, gunt hem niet alleen geen hapje, maar zal hem zelf meedoogenloos verzwelgen.

Een tweede heeft zich aan 't achterende van den sprinkhaan gehecht, waarvan de moeder het voorste deel opknaagt. Hij knabbelt en trekt om er een klein stukje van te bemachtigen. Maar al zijn pogingen zijn vergeefs: 't is hem te hard.

Maar ik heb nu genoeg gezien: de honger begint zich te doen gevoelen, gaarne zouden de kleintjes wat willen eten, als de moeder zich slechts de moeite zou willen geven hun wat licht verteerbaar voedsel voor te zetten; maar ze denkt alleen aan zich zelve en aan niemand anders.

Wat verlangt ge dan toch, vroolijke schorpioentjes, gij, die me zulke aangename oogenblikken hebt bezorgd? Ik zie het aan uw onrustige bewegingen, dat ge weg wilt en zelf uw voedsel wilt gaan zoeken. Ge wilt uw moeder ontvluchten, die u zelfs niet meer schijnt te kennen. Ge zijt nu sterk genoeg geworden, het uur heeft geslagen om zich in den vreemde te gaan begeven.

Wist ik maar met welk wild ik u genoeg zou doen, en had ik den tijd het voor u te gaan zoeken, dan zou ik me graag met de voltooing van uw opvoeding willen belasten, doch niet onder de dakpannen der geboorte-kooi en in gezelschap der ouden. Ik ken hun onverdraagzaamheid, de wreedaards zouden u opeten, ja zelfs uw moeders zouden u niet sparen. Voor haar zijt ge voortaan vreemdelingen geworden. 't Volgende jaar, als de huwelijksfeesten op handen zijn, zullen ze u van jalousie verzwelgen. Gaat hier vandaan, de voorzichtigheid gebiedt het u.

En waar u onder dak te brengen en hoe u te voeden? Ik geloof, dat we verstandig doen, afscheid van elkaar te nemen, hoeveel leed me dit persoonlijk ook moge doen. Binnenkort kom ik u halen en u op een plek brengen, waar ge onder een warm zonnetje tal van confratertjes zult aantreffen, die, niet veel grooter dan gij, zich reeds onder hun beschermend steentje hebben gevestigd en waar ge, beter dan bij mij, den harden levensstrijd zult leeren strijden.

J. H. FABRE.
(Vert. door P. G.)

DE WAAG TE LEIDEN.

WEL een sterke tegenstelling, die tusschen het van kracht en zelfbewustzijn sprekende Waaggebouw, dat de voorplaat in dit nummer te aanschouwen geeft, en de vriendelijk-aantrekkelijke schilderachtige Waag, welke wij een vorige maal 1) bespraken, die te Enkhuizen. Beide zijn te beschouwen als vertegenwoordigers der Hollandsche bouwkunst van twee zéér verschillende tijdperken, waartusschen de met gunstigen afloop bekoonde vrijheidsstrijd tegen Spanje ligt. Enkhuizen's Waaggebouw dagteekent van 1559, dat van Leiden van bijna een eeuw later: 1658.

Reeds in het jaar 1351 wordt vermeld, dat de stad Leiden van ouds het waagrecht bezeten heeft, een recht, waarop de Burggraaf van Leiden wel eens aanspraak heeft gemaakt, doch waarvan hij in 1357 afstand deed.

Van het oude Waaggebouw is weinig bekend. Wel weet men, dat al in de eerste eeuwen van Leiden's bestaan de schalen om grove waren te wegen hebben gestaan aan den waterkant tegenover het punt, waar Oude Rijn, Nieuwe Rijn en Mare te samenkomen, (dus ongeveer vóór de plaats, waar de tegenwoordige Waag verrijst) en wel in een houten gebouw. Dit gebouw was in 1657 zóó in verval geraakt, dat besloten werd tot het bouwen van een nieuwe Waag over te gaan. De man, aan wien werd opgedragen het ontwerp hiervoor te maken, was de bekende bouwmeester Pieter Post, zoon van den Leidschen glasschilder Jan Jansz. Post, die later naar Haarlem verhuisd is. Pieter Post was aanvankelijk alleen als uitvoerder van belangrijke werken van Jacob van Campen opgetreden, maar omstreeks 1645 trad hij ook als zelfstandig bouwmeester op en had als ontwerper van het Huis Swanenburch te Halfweg, de vergaderzaal van de Staten van Holland op het Binnenhof, het Huis Vredenburg in de Beemster reeds zijn bekwaamheid getoond. Vermoedelijk had hij zich ook te Leiden al een goeden naam verworven door de — tenminste waarschijnlijk — van hem afkomstige gevels van 's Gravensteen (Pieterskerkzijde) en de Bibliotheca Thysiana aan het Rapenburg.

Achter de eigenlijke Waag en in aansluiting daarmee werd het z.g.n. „boterhuis” gebouwd. De aangewezen marktplaats voor de boter was oorspronkelijk aan den Nieuwen Rijn en draagt nog thans den naam Botermarkt, maar voor de tonnenboter had men „om ze voor de hette van de zon en de ongemakken van de lucht te bevrijden” zoöals Leiden's stadsbeschrijver van Mieris weet mee te deelen, in 1567 een boterhuis gebouwd op de plaats van de Vischkapel — in de welke vóór de Hervorming „dagelick Misse gedaen werde voor de Visschers ende Vischwingen, die daer omtrent op te Marckt met visch te coop stonden” 2) — en het daar naast gelegen huis „daer de Meerman plach uyt te hangen”. Of dit boterhuis later te klein werd, of voor een ander doel gebruikt is geworden, staat niet vast. Zeker is, dat in de 17de eeuw de tonneboter weder in de open lucht

werd geveild en wel tusschen de Vischbrug en de Waag, dus op de tegenwoordige Aalmarkt. Het nieuwe boterhuis voorzag dus wel in een behoefte, maar daar het aanvankelijk voornamelijk bestond uit galerijen, op arduinsteenen pilaren rustende, en in het midden niet overdekt was, werd in 1659 besloten „dat voorts, om te verhoeden het ongemak van het beschijsen van de boter des Zomers door de zon, en dat vermits de hoogte van de galerijen van het Boterhuys, de huislieden bij regenachtich weer aldaar niet droog konnen staan, dat het Boterhuys zal werden overdekt volgens de teykening daar van bij den Architect Post gemaakt”, een overdekking die bestond in een glazen kap, lantaarnsgewijze aangebracht.

Een uitvoerige beschrijving van het statige voorgebouw der Waag wordt door onze afbeelding overbodig gemaakt. Vermelden wij slechts, dat het groote marmeren beeldwerk in het middenvak, met de realistische voorstelling van het waagbedrijf, van de hand van Rombout Verhulst is, de knappe uit Mechelen afkomstige beeldhouwer, die in 1662 ook de in hoog relief gebeeldhouwde plaat boven het poortje aan de Mandemakerssteeg schiep, dat toegang geeft tot de achterhal — het boterhuis — welke een voorstelling geeft van 't inwendige dezer ruimte met koopers en verkoopers (afgebeeld op deze bladzijde). In het frontespice van de Waag prijkt het wapen der Sleutelstad, geflankeerd door koopmansgoederen en een waagknecht. De dakvensters boven de zijgevels dragen het jaartal 1658. Het ontsierend telefoonrek, dat door het dak getorst wordt, is, zoöals men begrijpt, van later datum.

Bijzonder gelukkig is de wijze, waarop de luifels aan deze waag zijn aangebracht, er als 't ware één geheel mee vormen; beschuttend steken zij uit ter weerszijden van het stoere gebouw. Minder gelukkig lijken ons de frontons op deze luifels, welke — als we op het plaatje in van Leeuwen's beschrijving van Leiden 3) mogen afgaan — oorspronkelijk boven op de hoeken bovendien met vazen zijn voorzien geweest, die ruim een eeuw later verdwenen waren, gelijk uit de plaat in van Mieris'

Foto C. Steenbergh.

DE WAAG TE LEIDEN.
POORTJE MET BEELDHOUWERK VAN ROMBOUW VERHULST
AAN DE MANDEMAKERSSTEEG.

werk blijkt. Wel prijkte toen nog de voorgevel met vier wapens, vermoedelijk van de burgemeesters ten tijde van den bouw, die waarschijnlijk in den patriotten-tijd zijn verwijderd. Nog een andere verandering dagteekent van den laatsten tijd: in 1904 zijn de poortjes naast het voorgebouw verbreed in verband met de huidige markt-eischen.

Op de bovenkamer vergaderde vroeger het chirurgijngilde; ook werden hier ongeveer sinds het midden der 18de eeuw openbare lessen aan vroedvrouwen gegeven. In de 19de eeuw werd er voor allerlei doeleinden vergaderd; bovendien oefende zich het Muziek-corps der schutterij hier. Een tijdlang is er de telefoon-centrale gevestigd geweest. Vermeldingswaardige zaken zijn op deze bovenverdieping niet te vinden; enkele oudheden van het chirurgijngilde bevinden zich thans in het Stedelijk Museum.

De Waag te Gouda, tien jaar later voltooid en Pieter Post's laatste werk, vertoont bij oppervlakkige beschouwing veel overeenkomst met die te Leiden, maar mist — vooral door 't ontbreken van de pilasters en de steenen band ter hoogte van de luifels, die hier niet als met 't gebouw schijnen saamgegroeid — het krachtige, zelfbewuste van die te Leiden, is er — met haar rijkere, schoon niet fraaiere versiering — als een door weelde verslachte tweelingzuster van. Maar aan de Groote Markt te Gouda staat zij veel gunstiger dan haar zuster op dien hoek van de Mandemakersteeg en Aalmarkt, in Leiden, waar in den bloeitijd alles volgepropt werd met huizen. Orlers moge, in innige liefde voor zijn Leiden ontstoken, met lof spreken van „de lustige wijde Straten, die alhier breeder ende grooter zijn als in eenige Stadt van Hollandt”, den nuchteren beschouwer van de Sleutelstad blijft het niet verborgen, dat Leiden's Regeerders in vroeger tijd aan ruimen aanleg een broertje dood hadden, of er in elk geval het nut niet van inzagen. Wel verwonderlijk, dat de Yperlingen, die in de 14de eeuw Leiden tot bloei brachten, in de Hollandsche stad niet iets van den geest wisten te doen ontvlammen, die Yperen reeds in de middeleeuwen tot zoo'n wijsche stad maakte, ruim en welgebouwd, zinrijk en grootsch van aanleg. Uit elke uitbreiding van Leiden, eertijds de tweede stad van Holland, spreekt een benepenheid en een gebrek aan durf, die pijnlijk afsteekt tegen wat b.v. Amsterdam en Groningen in de 17de eeuw te aanschouwen geven.

Van diezelfde benepenheid is de tusschen de huizen gedrongen Waag wel wat het slachtoffer. Maar een opvallend mooi gebouw blijft ze — ondanks haar ongunstige standplaats. A. L.

1) In „Buiten” van 17 Oct. 1916.

2) *Beschryvinge der Stadt Leyden* van H. I. Orlers, 1641, blz. 556.

3) *Korte beschryving van het Lugdunum Batavorum, nu Leyden*, door Mr. Simon van Leewen, 1672.

FICUS ELASTICA

DE *Ficus elastica* is een algemeen bekende en als zoodanig zeer veel voorkomende kamerplant. Ze stelt aan haar onderhoud geen bijzondere eischen, zoodat men, eenmaal in het bezit van een gezond exemplaar, geen buitengewone zorgen behoeft te besteden om jarenlang genot van dit bezit te hebben.

Wanneer de pot, waaruit die plant het noodige voor haar bestaan moet putten, van tijd tot tijd een weinig vergroot en met voedzame aarde bijgevuld wordt dan behoeven die vergrotingen niet jaarlijks te geschieden.

Door regelde toediening van een weinig vloeimest is het zelfs mogelijk groote, gezonde planten, welke van den grond af tot den top met bladeren bekleed zijn, in betrekkelijk kleine potten te houden. Het spreekt van zelf dat het noodige vocht in den grond niet mag ontbreken; gebrek daaraan doet de onderste bladeren al vrij spoedig geel worden en daarna afvallen, waardoor volgens onze opvatting de plant als kamerplant haar waarde verloren heeft. Bij een goede verzorging kan de *Ficus elastica* een zoodanige afmeting verkrijgen dat onze kamers er te klein voor worden en de plant noodgedwongen van de hand gedaan moet worden. De plant toont daarmede voor een zeer klein deel, wat ze daar, waar ze inheemsch is geworden, in haar natuurstaat kan. Als kamerplant blijft ze echter een erbarmelijke parodie van wat de boom worden kan als hij onder een tropischen hemel en bij voldoende ruimte zijn wortels in en boven den grond kan uitspreiden. Want hoe geschikt hier te lande de *Ficus elastica* ook

als kamerplant wezen mag, in zijn vaderland groeit hij tot een boom uit en kan als boom gerust tot de woudreuzen worden gerekend. De taltijke luchtwortels, die door de plant gevormd worden, groeien als dunne draden naar omlaag, tot deze de aarde bereiken hebben en direct den bodem indringen. Zulke wortels krijgen den omvang van stammen welke op hun beurt weer nieuwe wortels uitzenden, waardoor een enkel exemplaar na eenige jaren een verbazenden omvang verkrijgt en oogenschijnlijk een verzameling van meerdere bijeen geplante boomen gelijkt.

De groote waarde, welke deze boomsoort bezit, moet niet worden gezocht in het feit dat ze in ons klimaat als een zeer geschikte kamerplant kan worden gekweekt en verhandeld, maar enkel in de hoedanigheid van het melksap, dat bij insnijdingen uit stam en takken vloeit en waaruit rubber kan worden bereid. Ook als kamerplant vertoont de plant, op bescheiden schaal, hare rubbervoortbrengende eigenschappen: uit elk wondje, hoe gering ook, vloeit een dik wit sap, dat, aan de lucht blootgesteld, stolt en tot rubber kan worden verwerkt.

De rubber neemt in onze tegenwoordige maatschappij als handelsartikel een zeer voorname plaats in; de vraag er naar is groot en neemt nog dagelijks toe, en, wanneer, zooals op dit oogenblik, de wereldgebeurtenissen den geregelden invoer bemoeilijken of geheel doen stopzetten, dan stijgen de prijzen der uit rubber gefabriceerde goederen tot een ongekende hoogte.

Naarmate de vraag naar en het gebruik van rubber steeg, breidde zich ook de aanplant van rubbervoortbrengende gewassen over den ganschen aardbodem uit en trad de waarde van de *Ficus elastica* als kultuurgewas meer op den voorgrond. Uit dit oogpunt beschouwd heeft echter de boom als cultuurplant zijn hoogtepunt bereikt, want meerdere rubbervoortbrengende gewassen kwamen naar voren en strenden om den voorrang, in welken strijd de *Ficus* het onderspit moest delven.

Een andere uit Amerika ingevoerde boomsoort, *Hevea brasiliensis*, overtrof den *Ficus* in opbrengst en wordt thans allerwege aangeplant; dit neemt echter niet weg dat er, behalve de in het wild voorkomende, thans in onze O. I. bezittingen nog eenige duizenden *H. A.* mede beplant zijn.

Behalve op Java komt de *Ficus elastica* ook voor op Sumatra en in Engelsch Indië. Reeds lang voordat de boom als cultuurplant in aanmerking kwam, werd van de in het wild groeiende boomen rubber gewonnen. De opbrengst was echter van geringe beteekenis, wat mede veroorzaakt werd door de onoordeelkundige wijze, waarop het sap door de inlanders werd verzameld. Dit leidde wel niet tot uitroeiing van den boom — hij is daarvoor te levenskrachtig — maar was toch ook niet bevorderlijk aan de waarde van de opbrengst. Eerst toen de boom onder de cultuurplanten werd opgenomen en zijn behandeling onder deskundige leiding werd gesteld, kon de *Ficus* als rubbervoortbrengend gewas zijn tegenwoordige belangrijkheid bereiken.

In de bloemisterij, waar de *Ficus* als kamerplant gekweekt wordt, geschiedt de vermeerdering door middel van stekken.

Voor het gelukken van een zoodanige vermeerdering zijn, behalve de noodige kennis van de behandeling der stekken, ook speciale inrichtingen onontbeerlijk: hierdoor is het niet ieder gegeven de cultuur tot een goed einde te brengen. Voor de uit geïmporteerd zaad gekweekte *Ficus* vraagt de cultuur geen meerdere zorgen dan de meest voorkomende andere kasplanten eischen. De uit zaad gekweekte planten hebben als kamerplant echter dit nadeel, dat de eerst gevormde bladeren klein zijn en de later gevormde eerst geleidelijk de normale grootte bereiken. Bij een van stek gekweekte plant kan het blad, waarop de stek is afgesneden, bij een goede cultuur behouden blijven, waardoor jonge planten bijna direct handelswaarde bezitten.

Voor enkele jaren ontvingen we uit Indië een bezending planten waarbij mos als pakmateriaal was gebezigd. Van dat mos namen we een weinig en gebruikten dit om een andere plant, welke haar verder leven op een stukje hout moest doorbrengen, het noodige vocht te kunnen aanbrengen en de verdamping daarvan tegen te gaan. Uit dit mos kwamen, behalve een palm en een varen, drie jonge *Ficus elastica* te voorschijn: natuurlijk uit zaad dat in het mos aanwezig was. Aan den voet van deze plantjes kwamen bolletjes voor, waarin het noodige water voor

FICUS ELASTICA.

STAM VAN DE HEVEA BRASILIENSIS (NAAST DE FICUS DE VOORNAAMSTE CAOUTCHOUC-BOOM) IN DEN PROEFTUIN OP CEYLON.

een richtigen groei bewaard werd. Dit bewijst dat de Ficus ook epiphytisch leven kan en zich zoolang weet te behelpen tot zijn luchtwortels de aarde bereikt hebben, daarin indringen en voor de verdere voedselvoorziening kunnen zorgen. In de natuur ziet men dan ook wel exemplaren, die op andere boomen groeien en van hun hoge standplaats hun wortels langs de stammen der boomen naar omlaag zenden. Java kan zich beroemen op het bezit van de oudste aanplant der wereld van *Ficus elastica*; deze aanplant dagteekent reeds uit 1864, en nog heden zijn er een groot aantal boomen van in wezen, welke nog geregeld hun waardevol melksap geven.

Onder een tropischen hemel groeit de Ficus in enkele jaren tot een boom van respectabele grootte, waarvan de takken niet dan met een ladder te bereiken zijn. De takken van een vijf- à zes-jarigen boom zijn voldoende sterk om een volwassen persoon te dragen, en bieden een gemakkelijke zitplaats aan hen die met het tappen van het melksap zijn belast. Door een verticale insnijding in stam en takken te maken, op verschillende hoogte met dwarsnijdingen verbonden, vloeit het sap door de hoofdinsnijding naar beneden, waar het wordt opgevangen. Daarna gaat het tot verdere bereiding naar de fabriek, van waar het als rubber in den handel wordt gebracht.

J. C. MUIJEN.

DE PORTIER.

ALS een Boeddha, zoo troont de portier van Schweizerhof in zijn cel. Nu sorteert hij de brieven, die de post bracht. Hij sorteert ze, zooals een fijn en nadenkend bridger zijn kaarten zou rangschikken. Misschien heeft de portier van Schweizerhof vroeger aan zeer selecte bridge-tafel's zijn spellen zitten rangschikken, met hetzelfde koele en aristocratische gezicht waarmee hij nu op de brieven voor zijn gasten kijkt.

Want de Franche mevrouw met de grijze markiezinnenpruik verzekert heel geheimzinnig maar heel positief aan iedereen, die zij een beetje intiemer leert kennen:

— Le portier — le portier — ah, un jeune homme de très bonne famille, de très bonne famille....

De Deutsche mijnheer en mevrouw dalen statig de trappen af, gehuld in al die praktische Loden-apparaten van onbestemde kleur, die, zoo ze het uiterlijk van den mensch al niet verfraaien, hem toch een sportief gevoel schijnen te geven.

— Portjée, wir wollen heute....

Ze willen een tocht maken.

Met een gebiedend gebaar schuift de „portjée” hen in zijn loge. Als een veldheer geeft hij met eenige streken van zijn rechterwijsvinger de verschillende routes op de kaart aan, die zij volgen moeten. De dikke vinger van den gast volgt den mage-rend index met de glanzende nagel, heel gedwee.

Wanneer ze eenmaal buiten het hotel zijn zegt mevrouw:

— Die handen van den portjée!

Die voert ook niet veel uit.

En mijnheer nijdig:

— Der Latscher! Der Louis!

* * *

De telefoon belt. De portier luistert. Zijn gelaat plooit zich tot een minzaam lachje:

— Oui madame, madame R. vous attend à trois heures.... Hij pluist aan zijn welverzorgd zwart puntbaardje, een geliefkoosd gebaar van den portier, wanneer zijn luim goed is.

De bel van de lift tinkelt.

— Lieft!”

Een kleine gegalonneerde schiet te voorschijn. Met een gebaar zendt hij hem in de lift.

De omnibus rolt voor met nieuwe gasten. Hij belt den ober, dien anderen koning, die in het rijk naast hem regeert en roept:

— Chasseur!

Weer een andere, kleine knaap, met gouden knopen bespikkeld, rolt de hall binnen. Portier en ober zijn al aan de voordeur en buigen diep- of minder diep, ça dépend. Want menschenkenners zijn ze beiden. De aristo met den zwarten puntbaard, den knevel en het interessante teint neemt bagage aan en verdeelt die kwistig onder de kleine chasseurs. Als water-vliegen schieten ze af en aan.

Alsof het menschen zijn, die zoo gauw mogelijk weggewerkt moeten worden, zoo laadt hij de

Foto C. Steenbergh.

FICUS ELASTICA ALS KAMERPLANT.

gasten in de lift. Als een cipier brengt hij hen naar hun cellen en sluit de deuren.

Dan tuimelen de vier Peruaansche kinderen de trappen af en jagen een heel donkere wolk over het voorhoofd van den portier. Hij is één van de menschen, die principiëel niet van kinderen houden; er zijn natuurlijk omstandigheden, waarin hij hen duldt. Maar die vier donkerbruine, sluikeharige miniatuur-rasta's in kanten blouse's en met gouden bijoux opgetuigd als arrepaarden, hinderen hem als vlooiën.

Met zijn alledonkersten mefistoblik fixeert hij de vier lenige kleine apen. Zijn mondhoeken zakken, een wreede verticale groef kerft tusschen zijn wenkbrauwen. Maar de jonge Peruanen zijn waarschijnlijk aan donkere blikken van nog donkerder ouders gewend en beginnen een rumoerig balspel in de hall. Het spel wordt een onmiskenbare bedreiging voor eenige Japansche vazen en voor de ruiten van de portiersloge. De portier stapt in de hall en met het gebaar van een nobelen chevalier, die den handschoen

FICUS ELASTICA.

TOT STAMMEN UITGEGROEIDE LUCHTWORTELS VAN *FICUS ELASTICA* IN DE TROPEN.

opraapt, zoo licht hij den bal van den grond en bergt dien ergens boven op een kast in zijn hokje. Hij zucht:

— C'était dégoûtant, ça.

Maar dan ziet hij iets den tuin binnenkomen, zóó verontwaardigingwekkend, dat hij de Peruanen volkomen vergeet.

Hij vergeet zijn rang, zijn waardigheid, zijn keurige blauwe uniform met den decenten gouden bies en zijn aangemeten lakschoenen. Hij vergeet waarschijnlijk, dat er bejaarde dames zijn, die hem koppig voor een jeune-homme-de-très-bonne-famille aanzien.

En door den tuin schuift het aarzelend en bijna schuld bewust naderbij, een oud, goor stelletje menschen. Een oude, troebele man in een te wijd pak op groote afgetrapte schoenen, een oude vrouw zonder hoed met een verschoten omslagdoek. Ze loopen naast elkander maar houden eenigen afstand, als menschen, die al zooveel jaren naast elkaar door de ellende gesjouwd hebben, dat ze vanzelf wel als een boom en zijn schaduw bij elkaar blijven. En naarmate ze dichterbij den ingang van het hotel komen, probeert de één den ander voor te laten gaan. Wat de vooruitgaande beweging niet bevordert. Nu zijn ze aan de deur, kruipend als honden komen ze de vier hardsteenen treden op. Nog kleiner schijnen ze ineen te schrompelen want aan de andere zijde heeft hij de deur bereikt.

De oude man mompelt en bromt en strekt zijn magere handen uit en de oude vrouw jankt en smeekt met een hooge, kijverige stem.

Bij den ander niets dan het gebaar, het sublime gebaar van den keizer, die weigert.

Met dat gebaar drijft hij hen den tuin door naar het hek. Dan stapt hij terug, het hoofd in den nek; zijn grijze oogen vonken nog na.

De Fransche mevrouw met het grijze markiezinnenpruikje heeft zijn actie gezien en verzekert nog eens aan de mama der jeugdige Peruanen:

— De très bonne famille....

De twee oude menschen zakken droef de avenue af en betoogen zwakjes tegen elkaar met zulke gebaren, dat ze het wel vooruit gedacht hadden....

Ten slotte prevelt de schamele vogelverschrikker nog als in een laatst en zwak verwijt:

— Et dire que c'est notre fils à nous....

E. VAN LIDTH DE JEUDE.

BIJ POORTUGAAL.

EEN kerk, een mooie, oude dorpskerk, niet in de kom der gemeente, omringd door huizen, noch op een dorpspleintje, doch vrij liggend in het wijde land, slechts omgeven door wat laag geboomte, zoodat alle lijnen der

Schubert's

Foto C. Steenbergh.

BIJ POORTUGAAL.

DE OUDE DORPSKERK, VAN VOREN GEZIEN.

fraaie architectuur sprekend uitkomen tegen horizon en hemel — het is geen gewoon verschijnsel. Wellicht nergens komt dit eigenaardig aspect zoo uit als te Poortugaal. Een eind buiten het dorp-zelf, in het vlakke wei- en bouwland, staat er, met haar mooie lijnen en hoogen, fijnen spits boven den forschen toren, een der meest karakteristieke dorpskerken van Nederland.

Zooals van zoovele oude gebouwen is de stichting niet met juistheid te constateeren. Wijst de bouwtrant reeds uit, dat zij zeer oud moet zijn, een kruiskerk uit de middeleeuwen, ook de nasporingen in documenten e. a. toonen den ouderdom aan. ¹⁾ Ook aan de eigenaardige, afgelegen plaats wordt een verklaring gegeven. In 1489 overviel een bende Hoekschen uit Rotterdam het dorp Poortugaal, plunderden het en verbrandden de meeste huizen. Bij den wederopbouw werd het dorp langs den dijk verplaatst, terwijl de (blijkbaar gespaarde) kerk op haar oude plaats bleef. Die kerk moet er toen reeds meer dan een eeuw gestaan hebben, want in 1350 is de besturing der kerk met onderscheidene inkomsten opgedragen aan Hendrik van Poortegale. Zij behoorde destijds onder het kapittel van Geervliet, doch is later weer een parochie kerk geworden met een altaar gewijd aan de Heilige Maagd Maria, aan welk altaar ook een vicarie was verbonden.

Bij de restauratie van den toren zijn overblijfselen gevonden in grooten, zoogenaamden monniken- of klooster-baksteen, prachtig van kleur, doch erg zacht. (In het naburig Abbenbroek zijn dergelijke steenen nog te zien). In verband hiermee neemt de heer v. Gils aan, dat er vroeger een kleinere kerk op deze plaats gestaan heeft. De tegenwoordige toren is tegen het oude torentje in den meer geelachtigen IJsselsteen aangebouwd en in den stijl der 15e eeuw opgetrokken. Vandaar de zware contreforten aan den tegenwoordigen toren, welke dienden voor ommetseling en steun van het oudere gedeelte.

Het interieur is ruim, zeer ruim voor een betrekkelijk kleine dorpsgemeente. Vroeger echter diende de kerk ook voor de inwoners van het niet ver afgelegen Hoogvliet, welke gemeente pas in 1656 een eigen kerkgebouw kreeg. In dit interieur is het niet zoozeer de architectonische schoonheid, welke de belangstelling wekt, dan wel verscheidene gave grafzerken. De oudste is die van pastoor Willem Huige. Het opschrift luidt:

A 1508 de 13te dach i Septeber starf meest
Wille Huige pastor va... en bit v sij ziel.

Van nog een andere pastoor is eveneens de grafzerk aanwezig en deze is te merkwaardiger, omdat ruim een eeuw na den pastoor onder dienzelfden zerk een predikant begraven is geworden, wat op den zerk vermeld is, blijkens het opschrift, dat als volgt luidt:

Hier leyt begraife heer Jacop Wouterz. pastoor van dese kerk starf a^o 1519 op die paesdach de 23 dach i april bid voer die ziel om gods wille.

Hier leyt begraven Reynout Seegerse Donteclock predikant van Poortugaal starf den 19 December anno 1626.

Ook enkele rouwborden zijn nog in het koor aanwezig en wel een drietal uit het begin van de 18e eeuw, n.l. die van:

Nicolaas van Driel, obiit 7 September 1697
de Heer van Valckesteijn, obiit 1 April 1704
de Heer Hugo Boon, heere van oud en nieuw
Engeland obiit 10 November 1708.

Veel ouder is de klok in den toren. Zij dateert van 1525, zooals uit het inschrift blijkt, waarbij tevens de volgende versregels zijn ingegoten:

Ter eere Gods ben ik gegoten
Alsoo verre mi hoore sal
Wilt God bewaren overal
Anno 1525.

Behoudens deze regels zijn er, als versiering, een viertal medaillons en relief, voorstellende: het Avondmaal; de Moeder Gods met het Kind; de Calvariëberg; het Wapen van Mechelen.

Voor de mooie kerk met haar sierlijken bouw, over 't algemeen goed bewaard gebleven, doch vooral den laatsten tijd hier en daar dringend herstel eischend, is gelukkig in Poortugaal warme belangstelling. De schenking van een fraai orgel door den oud-burgemeester, den heer v. d. Poest Clement, en diens echtgenoot, is daar alreeds een bewijs voor. Ook de gemeenteraad gaf een staaltje van doortastendheid wat den toren aangaat, die aan de burgerlijke gemeente behoort. Een doelmatige herstelling, waarbij het karakter gerespecteerd werd, eischte f 7000. Daarvoor zegden de Provinciale Staten f 1700 toe, mits ook het Rijk de restauratie goedkeurde en steunde. Echter, de tijdsomstandigheden waren aanleiding, dat de regering geen toezegging kon geven. Toch heeft toen de gemeenteraad het dringend herstel doen uitvoeren, in het vertrouwen, dat later van regeeringswege wel een deel gerestitueerd zal worden. Door den architect Jac. v. Gils te Rotterdam is de stoere toren thans afdoende en oordeelkundig hersteld.

Maar ook de kerk behoeft noodig herstel. Buitendien ook restauratie. Hoe wordt nu betreurd, dat in 1830 de geschilderde

¹⁾ Aan den heer v. d. Poest Clement Sr., oud-burgemeester van Poortugaal, en aan den heer Jac. v. Gils, leider der restauratie, danken wij verschillende waardevolle gegevens betreffende de kerk.

glasramen voor een spotprijs verkocht zijn geworden. En hoe jammer is het, dat nog niet lang geleden (in 1902, in een tijd toch, dat er meer besef en gevoel gekomen is voor oude schoonheid dan voorheen), muurschilderingen zijn overgewicht! Nog vóórdat er een schets, tekening of foto van genomen kon worden! Wellicht, dat nog eens de vroegere schoonheid, zooveel als doenlijk is, tot haar recht zal komen.

* * *

Wij noemden boven het rouwbord van den heer van *Valckestejn*. Niet alleen het slot, doch ook de naam is geleidelijk verdwenen. Toch was *Valckestejn* eertijds een sterk slot tusschen Poortugaal en Rhoo. In „*De Stad- en Dorp beschrijver*” (1798) wordt dit slot nog vermeld als een oud adelijk slot of kasteel met drie torens, waarvan de een met uurwerk, slagklok en twee wijzerborden prijkte. Het kasteel was omgeven met een gracht. Vroeger moet dit een „waterslot” geweest zijn, gesticht op een hoek van het eiland, waar de Maas en de Merwede zich verenigden. In de Hoeksche en Kabeljauwsche twisten was het een „*Reuzenburg*.” Daaromtrent treffen we de volgend (niet zeer weluidende) dichtregels aan:

Laat niemand Valkenstein aan Scheidgrens loopen mis
Een Reuzenburg gebouwd door oud Doorluchten Heeren,
Wel eer om Cabeljauwsch en Hoeksche Drom te weeren,
In zulk een Capitaal te wonen veilig is.

Wie de „oud Doorluchten Heeren” waren, die de „*Reuzenburg*” bouwden, vinden we niet vermeld. (Uit den tweeden regel met het woord „*Reuzenburg*” blijkt overigens, dat het aanvoegsel „*reuzen*”, zoo veelvuldig gebruikt en misbruikt in onzen tijd, niets oorspronkelijks van dezen tijd is!)

Het sterke kasteel *Valckestejn* heeft niet lang deze bestemming gehouden, want later is het een jachthuis van de Graven van Holland. In 1570 behoort het aan Jonkheer *Baldewijn* van *Duyveland*, oom van den toenmaligen heer van Rhoo. Het eenige recht, van dit slot bekend, werd het in dat jaar geschonken n.l. dat van „*Zwaanendrift*”. In verschillende handen ging het over. Nog in 1762 werd het, ongetwijfeld toen bouwvallige, huis veel verbeterd.

Wanneer en hoe het verdwenen is, we hebben het niet vermeld gevonden. C. V. JR.

HET Vliegkamp BIJ VEERE.

VAN enkele zijden is geprotesteerd tegen het plan om bij Veere een vliegkamp aan te leggen, waardoor — zoo zeide men — de merkwaardige monumenten, waaraan het oude stedeke zoo rijk is, in oorlogstijd zeer groot gevaar zullen loopen door luchtaanvallen verwoest of geteisterd te worden.

Nu men ons vraagt waarom „*Buiten*,” dat altijd zoo krachtig voor behoud en bescherming onzer monumenten opkomt, zich niet bij dit protest heeft aangesloten, willen wij gaarne ons stilzwijgen verklaren.

In de eerste plaats: Veere is niet buitengewoon rijk aan monumenten.¹⁾ Het bezit er hoogstens een zestal, de Groote Kerk, het Stadhuis, de huizen het Lammetje en de Struis aan de haven, het overblijfsel van den Kampveerschen toren en nog een enkel geveltje. Voor een klein stadje, als *Veere* thans is, is dat veel, maar het is niet meer, zelfs minder, dan wat de meeste oude steden met een eenigszins roemrijk verleden bezitten. Wij ontkennen niet, dat eenige van die monumenten, vooral het Stadhuis (de Kerk treft nog wel door hare grootsche afmetingen, maar vertoont overigens nog slechts een flauwe afspiegeling van wat zij geweest is) behooren tot het schoonste wat ons land bezit. Maar daar staat tegenover dat weinige plaatsen in ons land zijn aan te wijzen, die, in 't bezit van dergelijke monumenten, zóó'n klein getal inwoners hebben; Veere heeft er nog geen duizend. Hoe dichtbevolkter een stad is en hoe rijker aan monumenten (en men denke hier nu niet aan *betrekkelijken* rijkdom als die van Veere) des te droeviger gevolgen zal een luchtaanval op deze stad hebben. Alles in aanmerking genomen, is er dus geen reden, om deze gevolgen voor Veere meer te duchten dan voor zeer vele andere steden, ook al zou b. v. de verwoesting van Veere's Stadhuis een ramp zijn.

En, vliegkamp of geen vliegkamp bij Veere, Veere zal toch altijd in oorlogstijd luchtaanvallen te vreezen hebben, omdat geheel *Walcheren* nu eenmaal groote militaire beteekenis heeft. Het is allerbedroevendst — wij denken hier ook aan *Middelburg* — maar niet te loochenen.

Laat ons ten slotte niet vergeten, dat dit vliegkamp het oude stadje vermoedelijk niet weinig tot voordeel zal zijn, een voordeel, dat wij Veere van harte gunnen, ook al zal er wel iets van het schoone van Veere door verdwijnen. Want — en het is wel vreemd dat de tegenstanders van het vliegkamp dit niet schijnen te weten — niet haar rijkdom aan monumenten, maar de tegenstelling tusschen die van voorbij zijnden bloei sprekende bouwwerken en de doodschheid en verlatenheid van wat verder overbleef van de stad, maakt haar tot een zoo treffende, ontroerende bezienswaardigheid. Maar om die reden kunnen wij niet tegen het vliegkamp zijn, omdat wij niets gevoelen voor kunstmatig vliegkampen, omdat wij juist, dat Veere voor een vliegkamp gunstig gelegen is (en wij hebben geen reden om het tegen-

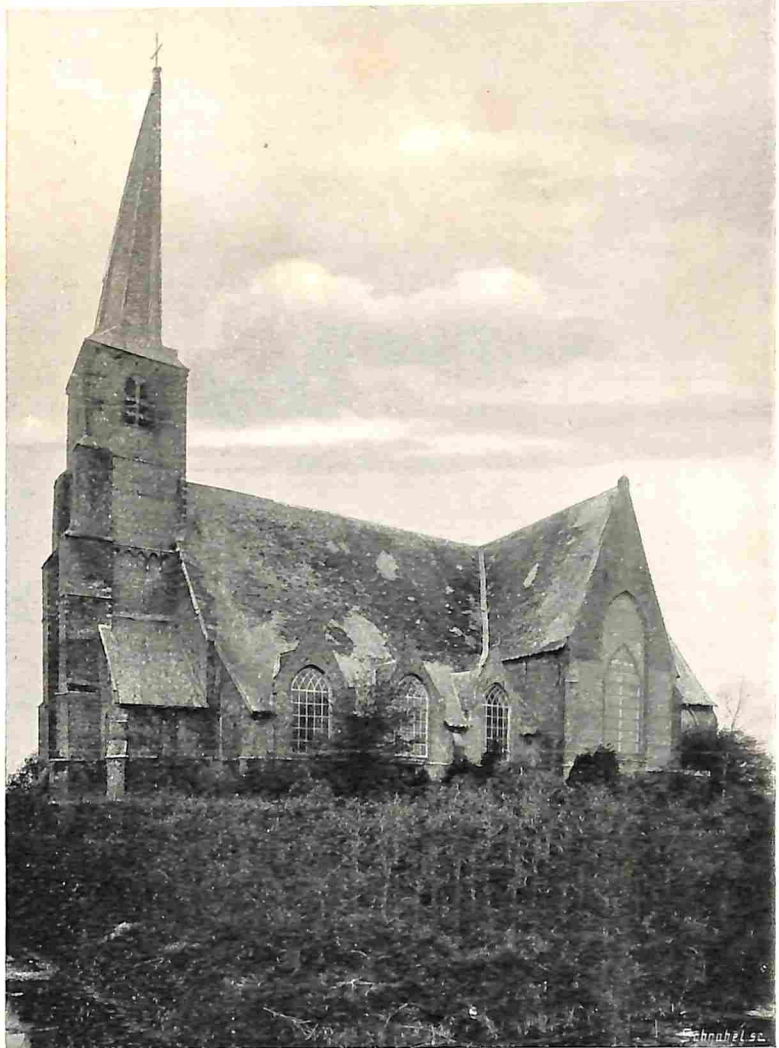

Foto C. Steenbergh.

BIJ POORTUGAAL.

DE KERK, GEZIEN VAN HET ZUIDWESTEN.

deel aan te nemen), laat het dan ook van die ligging alle voordeelen genieten. Het leven moet zijn rechten laten gelden vóór de dood.

Wij behoeven intusschen niet te zeggen, dat wij het de àllergelukkigste oplossing zouden achten, als het vliegkamp geheel achterwege kan blijven, omdat de volkeren gaan inzien, dat de oorlog een kwaad is, waarvan de wereld moet verlost worden. Moge het verfoeilijke bombardeeren van steden uit vliegtuigen tenminste dit goede brengen, dat de volkeren steeds helderder het mensch-onteerende beseffen van het moorden en vernielen op groote schaal, dat „oorlog” heet.

¹⁾ Wij verwijzen belangstellenden in Veere naar de nummers 50—52 van den jaargang 1914, waarin zij een rijk geïllustreerd artikel over de stad kunnen vinden.

Wilde dieren, die ik gekend heb

9) DOOR E. THOMPSON SETON.

RAGGYLUG, HET VERHAAL VAN EEN PLUIMSTAARTKONIJNTJE.

(Vervolg).

KONIJNEN hebben geen vasten tijd om te leeren, maar zij doen het altijd; het hangt af van de omstandigheden, waar de les uit bestaat. Zij hadden dit plekje opgezocht om eens lekker rustig te liggen, maar ze waren er nog niet lang of Molly's neus en ooren gingen in de hoogte en zij drukte haar staart tegen haar rug; daar zij plotseling een waarschuwend kreet van de altijd waakzame gaai hoorde. Dwars door het moeras kwam een groote zwart en witte hond aanloopen, recht op hen af.

„Nu,” zei Molly, „ga jij op je hurken zitten terwijl ik dien dwaas eens even een lesje ga geven.” Zij vloog weg hem tegemoet en kruiste onbevreesd 't pad van den hond.

„Waf — waf!” klonk 't, terwijl hij met groote sprongen Molly trachtte te achterhalen, maar zij bleef juist buiten zijn bereik, en leidde hem naar de plaats, waar de duizenden prikkels stevig in den grond vast zaten tot zijn teere ooren geheel opengekrabt waren, en toen leidde ze hem vierkant het prikkeldraad in, waar hij zulke gapende wonden opdeed, dat hij huilende van de pijn naar huis ging. Nadat Molly een korten omweg gemaakt had in den vorm van een lus, voor 't geval dat de hond nog eens zou komen, kwam zij terug en zag, dat Rag uit pure nieuwsgierigheid heelemaal opgestaan was en zijn nek uitrekte om het spelletje te zien. Deze ongehoorzaamheid maakte haar zóó boos dat zij hem met haar achterpoot een slag gaf en hem omgooide in de modder.

Eens op een dag, toen zij aan 't eten waren op het klaverveld dicht in de buurt, kwam een havik met een rooden staart achter

ze aan vliegen. Molly schopte met haar achterpooten in de hoogte om hem voor den gek te houden, en sprong de rozenstruiken in langs een der haar bekende paden, waar de havik haar natuurlijk niet volgen kon. Het was het groote pad van het „Creek-side” Boschje naar den stapel brandhout. Verscheidene slingerplanten waren er over heen gegroeid en Molly, met één oog op den havik gericht, begon die planten los te scheuren. Rag keek naar haar, vloog toen vooruit, en sneed er nog meer door, die over 't pad lagen. „Dat is best,” zei Molly, „je moet altijd onze paden openhouden, want je hebt ze dikwijls genoeg nodig. Je hoeft ze niet breed te maken, maar ze moeten open zijn. Je moet alles wat maar op een slingerplant lijkt en over 't pad heen loopt afsnijden, en dan zal je op een goeden dag nog eens merken dat je een strik doorgesneden hebt. „Een wat?” vroeg Rag, terwijl hij zijn rechteroortje met zijn linker achterpoot krabde.

„Een strik is iets, dat er uitziet als een slingerplant, maar het groeit niet en is erger dan alle haviken ter wereld,” zei Molly, naar den vogel starend, die nu een heel eind weg was, „want het ligt daar dag en nacht op het pad verborgen, tot dat er een kans is om je te vangen.”

„Ik geloof niet, dat zoo'n strik mij kan vangen,” zei Rag met jeugdigen overmoed, terwijl hij op zijn achterpooten ging staan om zijn kin en snorrebaard tegen een sappig jong boompje aan te wrijven. Rag wist niet dat hij dit deed, maar zijn moeder zag het en wist dat 't een teeken was, net als wanneer een jongen „den baard in de keel krijgt,” dat het kleintje geen baby meer was, maar spoedig een volwassen konijn zou zijn.

V.

Er is iets tooverachtigs in stroomend water. Wie weet en voelt dit niet? Een aanlegger van sporen zal onbeschroomd zijn dam over een breed moeras of meer, of zelfs over de zee leggen, maar het kleinste beekje stroomend water behandelt hij met grooten eerbied, bestudeert zijn wenschen en zijn weg, en geeft het alles wat het vraagt. De van dorst smachtende reiziger in de loogzoutwoestijnen blijft angstvallig op een afstand van de met riet bedekte plassen, tot hij er een vindt waar in 't midden een dunne, heldere streep doorloopt, met een weinig beweging er in, het teeken van stroomend levend, water, en vol blijdschap drinkt hij er van.

Er is iets tooverachtigs in stroomend water. Geen booze geest kan er over heen. Tam O'Shanter heeft er de macht van bewezen, toen hij 't ergst in den nood zat. Het wilde dier, in de bosschen met zijn doods vijand onvermoed op zijn hielen, voelt zijn einde naderen, als een vreeselijke bedreiging. Zijn kracht is weg; hij heeft al zijn listen tevergeefs geprobeerd, totdat zijn goede Geest hem naar het water voert, het stroomende, levende water, hij stort zich er in, volgt den verfrisschenden stroom, en rent dan weer met hernieuwde kracht het bosch in.

Er is iets tooverachtigs in stroomend water. De vervolgende honden komen er plotseling vóór te staan, blijven stil staan en kijken rond, maar zij kijken tevergeefs. De vroolijke stroom maakt, dat zij hun prooi niet verder kunnen vervolgen, en het wilde dier blijft in 't leven.

En dit was een van de groote geheimen, die Raggylug van zijn moeder leerde: „na den wilden Rozenstruik is het Water je vriend.”

Eens op een warmen, regenachtigen avond in Augustus leidde Molly Rag door de bosschen. Het sneeuw witte kussentje, dat zij onder haar staart had, glinsterde helder en was zijn lantaarntje, hoewel het uitging, zoodra zij stil hield en er op ging zitten. Na een paar keer opgehouden te hebben om te luisteren, kwamen zij aan den rand van den plas. De apen in de boomen boven ze zongen „slaap, slaap,” en op een boomstam in 't diepe water, tot aan zijn kin in het koele bad, zat een opgeblazen groote kikker luidkeels te kwaken.

„Volg me aldoor,” zei Molly in de konijntaal, en „plomp” ging ze den plas in en zwom naar den boomstam in het midden. Rag huiverde een beetje, maar sprong er toch ook in, hijgend en zijn neusje erg snel op en neer bewegend, maar hij deed toch aldoor zijn moeder na. Dezelfde bewegingen die hij op 't land maakte, hielpen hem in 't water, en zoo merkte hij, dat hij kon zwemmen. Hij ging voort, tot hij den boomstam onder 't water bereikte en klauterde er op, naast zijn druipende moeder, op 't hooge, droge gedeelte, met een veilige bescherming van biezen om hen heen. Hierna, als op warme, donkere nachten de oude vos uit Springfield door het moeras liep te sluipen, luisterde Rag naar 't gekwaak van den grooten kikker, want als de nood erg groot was, zou dat hem een aanwijzing naar een veilig plekje kunnen zijn. Van dien tijd af hoorde hij in het gezang van

den kikker de woorden „Kom, kom, als er gevaar is, kom.” Dit was het laatste, wat Rag van zijn moeder leerde — hij was toen eigenlijk al volleerd, want vele kleine konijntjes leeren het heelemaal niet.

VI.

Geen enkel wild dier sterft van ouderdom. Vroeg of laat komt er een tragisch eind aan zijn leven. Het is maar de vraag, hoe lang het zich tegen zijn vijanden staande kan houden. Rag's leven was echter een bewijs dat een konijn, als het maar eenmaal zijn jeugd goed door is gekomen, nog een langen tijd te leven heeft, en pas in het derde deel van zijn leven — wat wij zijn ouden dag noemen — gedood wordt.

De konijntjes waren aan alle kanten door vijanden omringd. Hun dagelijksch leven bestond uit een aanéenschakeling van ontsnappingen. Honden, vossen, katten, bunzingen, waschberen, wezels, slangen, haviken, uilen, en menschen, en zelfs insecten, legden 't er allemaal op aan ze te dooden. Zij hadden honderden avonturen, en minstens ééns per dag moesten zij hun heil in de vlucht zoeken en zich door hun vlugheid en schrandrheid trachten te redden. Meer dan eens dwong die ellendige vos van Springfield hen om te vluchten onder de overblijfselen van een met prikkeldraad omgeven varkenskot bij de bron, maar daar aangekomen, konden ze dan ook rustig naar hem zitten kijken, terwijl hij zijn pooten verwondde in vergeefsche pogingen om hen te bereiken.

Eenige keeren had Rag, toen hij achterna gezeten werd, de hond tegen een bunzing uitgespeeld, die waarschijnlijk net even gevaarlijk als de hond was.

Eens werd hij door een jager levend gepakt, die een hond en een fret had om hem te helpen. Rag was zoo gelukkig den volgende dag te ontsnappen, en was van dien tijd af wantrouwender dan ooit voor gaten in den grond. Hij werd dikwijls 't water in gejaagd door de kat en vele keeren door haviken en uilen achtervolgd, maar tegen ieder soort gevaar wist hij een middel om zich te verdedigen. Zijn moeder had hem de voornaamste listen om te ontsnappen geleerd, en hij verbeterde ze nog en bedacht verscheidene nieuwe toen hij ouder werd. En hoe ouder en wijzer hij werd, des te minder vertrouwde hij op zijn pooten en des te meer op zijn slimheid.

Ranger was de naam van een jongen hond in de buurt. Om hem af te richten bracht zijn meester hem op het spoor van een van onze konijnen. Meestal was 't Rag, die zich liet jagen, want hij genoot van die holpartijen en er was een tikje gevaar in om hem nog meer aan te sporen. Hij zei dan:

„O, moeder! Daar komt de hond weer aan! Ik moet vandaag eens heerlijk hollen.”

„Je bent overmoedig, Raggy, mijn zoon!” antwoordde zij dan. „Ik ben bang dat het nog eens slecht met je af zal loopen.”

„Maar moeder, het is zoo heerlijk om dien dwazen hond te plagen en 't is een goede oefening voor me. Als ik te veel in 't nauw gebracht word, zal ik op den grond bonzen en kan jij komen om het spoor over te nemen, terwijl ik weer op adem kom.”

Dan liep hij weg, en Ranger volgde het spoor net zoo lang tot Rag er genoeg van had. Dan zond hij of een telegram om hulp

door te bonzen, waardoor Molly aan kwam zetten om den hond van hem over te nemen, of hij wist den hond kwijt te raken door de een of andere slimmigheid. Uit een beschrijving van één zoo'n list kan men zien, dat Rag alle kunstjes kende.

(Wordt vervolgd).

ONTVANGEN BOEKEN.

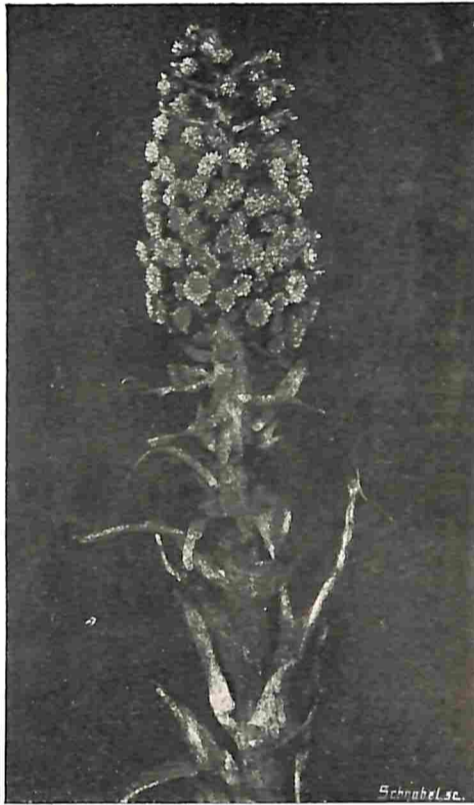
AUTOMOBIELRIJDEN, door Tom Schilperoort, hoofdredacteur van „Auto-Leven”. Geïllustreerd. No 71 der Practische Bibliotheek. Baarn. J. F. van de Ven.

Dit boekje is geschreven in den onzen lezers niet onbekenden vloten schrijftrant van „Auto-Leven”'s hoofdredacteur. Of het in een behoefte voorziet? We gelooven, dat bij automobielrijden de ervaring de beste leermeesteres is en dat voor eerstbeginnenden met enkele grondregels had kunnen volstaan zijn. Intusschen, velen zullen er nog wel wijsheid uit kunnen putten.

* * *

RECEPTEN voor het gebruik van Gelatine in de Keuken. Lijm- en Gelatine-fabriek, Delft.

Als de gerechten, met de Delftsche gelatine te bereiden, even smakelijk zijn als het uiterlijk van dit boekje — tot onzen spijt zijn wij nog niet in de gelegenheid geweest de resultaten der 125 er in opgenomen recepten te proeven — zullen de samenstellers er ongetwijfeld genoegen van beleven.

BLOEM VAN HET GROOTE
HOEFBLAD,

WELKS BLOEIPERIODE REEDS IN
MAART OF BEGIN APRIL VALT, WAAR-
DOOR ZIJN BLOEMEN VEEL MINDER
BEKEND ZIJN DAN ZIJN REUSACH-
TIGE PARASOLVORMIGE BLADEN.